

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

inzichten van de Franse psychosomatische school. Dankzij hun denkbeeld beschikken we over waardevolle concepten, zoals 'operatorisch denken', 'essentiële depressie', 'chimera' (wat min of meer overeenkomt met het concept van de intersubjectieve analytische derde van Ogden), 'functionele fragmentatie' et cetera. Hoewel er in Frankrijk relatief minder belangstelling is voor de psychose, lezen we in het boek een aantal innoverende bijdragen. Hierbij verwijst ik naar het werk van Aulagnier en de bijdrage van Pasche, die een verband legt met de Griekse mythologie (het schild van Perseus als verdediging tegen de blik van de Medusa). Wie heeft al gehoord over de fetisjistische objectrelatie? Niet alleen Winnicott houdt van paradoxen, ook Racamier heeft bijzonder waardevolle dingen over dit thema geschreven. De techniek kenmerkt zich door grotere zwijgzaamheid en lagere frequentie van sessies. Duidingen gebeuren spaarzaam en kort; lijken meer op allusies en raadselachtige boodschappen. Het kader wordt minder opgevat als *container*, meer als een derde instantie. Over het onderscheid tussen psychoanalyse en psychotherapie wordt in Frankrijk gepassioneerd gediscussieerd. Psychoanalytisch psychodrama is populair en wordt geïndiceerd voor mensen die voor de klassieke kuur ('la cure type') (nog) niet in aanmerking komen. Het Franse opleidingsmodel verschilt in veel opzichten van het Eitingon-model. Leeranalytici houden zich bezig met selectie en supervisie van kandidaten; van een didactische analyse is geen sprake meer. De eigen analyse wordt sterk afgeschermd van de opleiding, wat een goede zaak is! Verwonderlijk is dat Freud nog steeds niet volledig en niet goed in het Frans werd vertaald! Er leeft veel kritiek op Franse Freudvertalingen. Anderzijds blinken de Fransen uit met hun talrijke, uitstekende woordenboeken, waarvan de Laplanche & Pontalis de beste referentie blijft. Hedendaagse Franse psychoanalytici hebben het werk van Winnicott en Bion goed geïntegreerd, maar dat van Klein niet.

Met dit boek is een enorme stap gezet, want op deze manier wordt de Franse psychoanalyse toegankelijk gemaakt voor een zeer ruim lezerspubliek. Enkele teksten zullen de klinisch ingestelde lezer afschrikken door de ingewikkelde metapsychologische redeneringen waarbij onvoldoende links worden gelegd naar de kliniek. Toen ik met een gewaardeerde collega over het boek sprak waren we allebei verrukt van de didactische opzet: ieder deel en daarna alle hoofdstukken afzonderlijk worden vooraf mooi in een ruimer verband geplaatst. Op die manier wordt de lezer rustig meegenomen in een fascinerende expeditie naar het Franse psychoanalytische denken. Het is een schitterend boek, dat het best gelezen kan worden in een studiegroep.

Retour à Bion

Bespreking van

Duncan Cartwright (2009). *Containing states of mind — Exploring Bion's 'container model' in psychoanalytic psychotherapy*.

Londen: Routledge.

ISBN 978 1 58391 879 1, x + 274 pp., £ 22,99

JAN CAMBIEN

Dertig jaar na zijn dood laat de populariteit van Wilfred Bion nog steeds een stijgende lijn zien. Over de hele wereld worden studiedagen en zelfs congressen over zijn werk georganiseerd. In toonaangevende psychoanalytische tijdschriften verschijnen artikels over zijn gedachtegoed. Talloze boeken worden over Bion gepubliceerd en verschillende naslagwerken, waaronder de *Dictionary of the work of W.R. Bion* (Lopez-Corvo 2003). Ter bekroning van die enorme belangstelling voor zijn werk zal Karnac volgend jaar een vijfenveertighonderd pagina's tellende, zeshonderd Britse Pond kostende *Complete works* uitbrengen in zestien delen.

Voor die populariteit zijn ongetwijfeld diverse redenen. Bion is een wagneriaanse held, een Parsifal, die, dankzij zijn ontwapende onschuld, de weg toont naar de Heilige Graal van de Psychoanalyse. Hij is een Siddhartha die de psychoanalyse met een vierde, spirituele, dimensie verrijkt. Maar hij is ook mogelijk de eerste psychoanalyticus sinds Freud, die men een vertegenwoordiger van de 'romantische neurologie' (à la Alexander Luria en Oliver Sacks) en van de 'filosofische wetenschap' zou kunnen noemen. In het huidige 'biologiserende' tijdperk, waarin de neuropsychanalyse voor het eerst sinds de jaren 1890 opnieuw hoogtijdagen beleeft, is dit niet zijn minst actuele troef.

Een feit is dat veel van Bions ideeën intussen sleutelconcepten geworden zijn in de psychoanalyse. 'Basic assumptions', 'alfa' en 'bèta-elementen', 'rêverie', 'psychotische en non-psychotische delen' van de persoonlijkheid, 'O', 'LHK' (love, hate, knowledge) behoren tot het basisvocabularium van vele hedendaagse psychoanalytici en psychoanalytisch therapeuten.

Indien er één concept is waarmee Bion zelfs ver buiten de grenzen van de psychoanalyse invloed heeft dan is het ongetwijfeld met 'containment', een woord dat door verschillende psychotherapeutische scholen, ja in het hele hulpverleningsveld, onvertaald, want onvertaalbaar, gebruikt wordt om een voor de therapeut gewenste en na te streven houding aan te duiden. Door die ruime verspreiding heeft men intussen uit het oog verloren wat Bion oorspronkelijk met dit concept bedoelde en waarom hij het introduceerde.

Cartwright wil in *Containing states of mind* op een rigoureuze manier naar het oorspronkelijke denken van Bion over 'containing' terugkeren, en misverstanden en misinterpretaties uit de weg ruimen. Hij wil laten zien hoe dit van onder het stof gehaalde concept in zijn kracht hersteld kan worden. Het juist begrepen concept impliceert heel precieze aanwijzingen voor het therapeutisch handelen (of niet-handelen), met fundamen-

tele gevolgen voor het doel en het verloop van de therapie.

Cartwright legt de nadruk op het belangrijke onderscheid tussen 'containment' en Winnicotts 'holding', en hij doet dit heel precies en grondig. Hij staat daarbij op de schouders van auteurs die reeds eerder wezen op de verschillen tussen 'holding' en 'containing': Joan en Neville Symington, Grotstein, Ogden en Caper. 'Containing' wordt vaak ten onrechte begrepen als een kalm en rustig reageren op de emotionele stormen van de patiënt. Of het wordt verward met het geven van interventies die een opgewonden patiënt kalmeren, hem empathie betuigen, hem steunen, hem met raad en daad beschermen tegen onbesuisde handelingen. Dit hoort allemaal meer thuis bij holding, wat een positieve, groeibevorderende activiteit is op het basale, zintuiglijke vlak. Containing, daarentegen, is een psychische, transformerende denkactiviteit, die kan leiden tot integratie, maar ook een destructief potentieel heeft. Holding verzekert veiligheid. Containing kan gepaard gaan met een gevoel van onveiligheid (p. 34).

Het oorspronkelijke begrip 'containing' wordt verder grondig doorgelicht aan de hand van de tegenstelling tussen 'proper object' en 'dream object', twee dimensies in de tegenoverdracht waarvan het belang door respectievelijk Caper en Ogden is uitgewerkt. Een bijzonder boeiend reliëf krijgt het concept 'containing' wanneer Cartwright het belicht vanuit de opvatting van Matte-Blanco over de biologische organisatie — symmetrisch en asymmetrisch — van de psyche (p. 54 e.v.). 'Containing' wordt ook in kaart gebracht door het begrip te lokaliseren in de context van de andere bioniaanse concepten en gedachten: alfa- en bèta-elementen, 'no memory, no desire', de 'Grid', minus K, commensale en parasitische relaties enzovoort. Gezegd moet worden dat Cartwrights conceptuele analyse en contextualisering van 'containing' in dit boek indrukwekkend zijn. Het verzekert de lezer van een ongeëvenaarde verdieping in zijn begrip van Bions werk. De academisch virtuoze theoretische

uiteenzettingen worden geïllustreerd met rijke, uit de dagelijkse praktijk heel herkenbare klinische voorbeelden. Vermeldenswaard, ten slotte, is de originele analyse van *The matrix* als toegift in een boek dat overigens opvallend weinig verwijst naar de culturele wereld buiten de psychoanalyse. Ik ben het niet eens met de fundamentele overtuiging van de auteur (p. 2) dat Bion een voorafschaduw is van de, momenteel vrij dominante, 'intersubjectieve stroming' in de psychoanalyse. Hij is, volgens de auteur, de stamvader van de psychoanalyse van de ontmoeting. Hij noemt Bion, samen met Winnicott, de 'true innovator of the *in between*'. Bion en Winnicott ontsnappen volgens Cartwright uit het moeras van theoretische dilemma's over de rol van affect, seksualiteit, drifttheorie enzovoort, die het gevolg zijn van Freuds biologisch-energetische model. Ik ben het daar niet mee eens, omdat Bion volgens mij juist een — o zo zeldzame! — vertegenwoordiger is van de 'romantische neurobiologie'. Ik ben het er niet mee eens omdat Bion volgens mij geen theoreticus is van 'de ontmoeting', maar iemand die onze dodelijk beangstigende eenzaamheid helpt draaglijk te maken. Het is onbegrijpelijk ten slotte dat Cartwright van Bion en Winnicott de twee belangrijke vertegenwoordigers van eenzelfde psychoanalytische stroming wil maken, terwijl hij zelf heel overtuigend laat zien hoe wezenlijk hun perspectief verschilt als hij twee van hun centrale concepten vergelijkt ('holding' versus 'containment'). Maar ondanks dit fundamentele verschil van mening heb ik grote bewondering voor wat Cartwright met dit boek heeft gepresteerd. Het is een boek dat ik al diegenen die belangstelling hebben voor Bion van harte aanbeveel. Het verdient zorgvuldige lectuur, en is zo rijk aan inhoud dat het de moeite loont om in seminars te lezen. Ik ben het eens met Grotstein die, op de achterflap, dit boek aanbeveelt als 'one of the finest and most useful' van de intussen talrijke boeken over Bion.

Ter ere van Basescu

Bespreking van

George Goldstein & Helen Golden (red.) (2009). *Sabert Basescu — Selected papers on human nature and psychoanalysis*. Hove: Routledge. ISBN 978 0 415 87168 6, 203 pp., £18,99

GUY VERBRUGGEN

De New Yorkse analyticus Basescu is een belangrijk lid van de relationele richting binnen de psychoanalyse. Deze kranige man is inmiddels in de tachtig, maar hij heeft enkele jaren geleden door een fietsongeval in Central Park hersenletsel opgelopen. In *Sabert Basescu — Selected papers on human nature and psychoanalysis* zijn zeven van zijn artikels gebundeld door zijn vrienden en leerlingen en voorzien van een inleiding. De stijl van Basescu's artikels is klinisch, kort, duidelijk en persoonlijk, en ik vond de inhoud even verrassend eigentijds als ad rem. Ik geef enkele voorbeelden. Hij vindt 'vrij associëren eerder iets typisch voor de analyticus dan voor de analysant'. Een statement dat in 1987, voor alle rêverie en mentalisatie, opvallend genoemd mag worden. Het idealiseren van de therapeut wordt amusant verwoord. Wanneer een patiënte hem aangeeft 'wat een man hij toch niet als echtgenoot moet zijn', geeft hij als reactie: 'Mijn vrouw zegt hetzelfde over haar therapeut.' Ook heeft hij het over de essentie van kunst, namelijk: 'De vrijheid, iets nieuws te laten ontstaan.' Hij sympathiseert met creatieve mensen die chaos kunnen verdragen en oog hebben voor irrationele krachten in zichzelf en anderen. Basescu zelf lijkt mij ook iemand die erg gesteld is op vrijheid en zichzelf zijn. Hij komt mij voor als een directe en zeer menselijke therapeut, die theorie vaak ziet als hinderpaal eerder dan als hulp. Hij wil zeker niet te betuttelend zijn voor zijn patiënten: